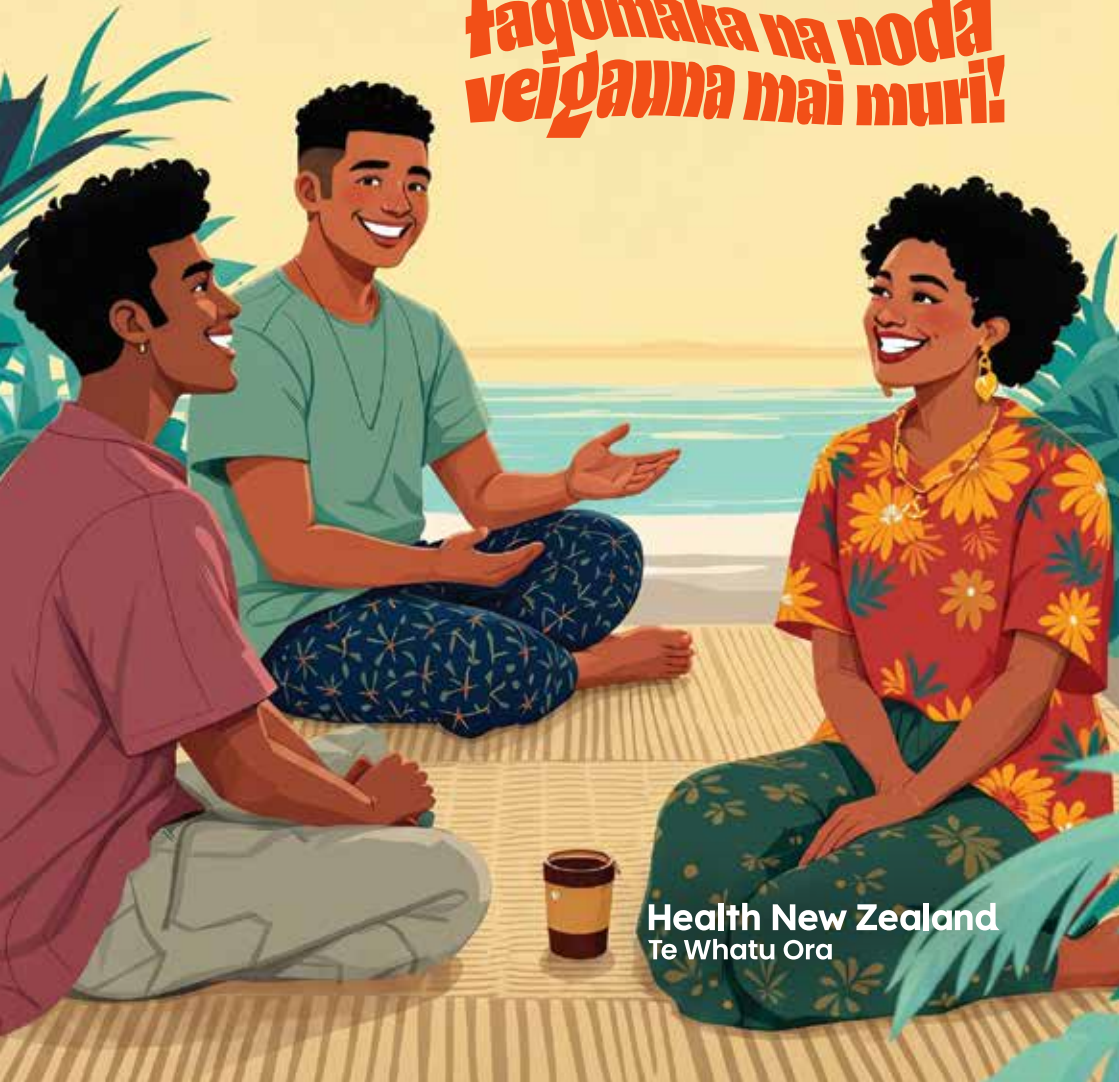

Vosa vakaViti (Fijian)

MEDA VEITALANOA

*Na kila ena
tagomaka na noda
veigauna mai muri!*

Health New Zealand
Te Whatu Ora

Kia ora kei na veikidavaki vaka Pasika!

Kidavaki ena noda tabana taqomaki ka dau caka kina na veitalanoa kei na veivosaki vakadodonu kei na veidokai ni bula ni veiyacovi. Duavata, eda rawa ni vulica na veika me baleta na HIV kei na vei mate kilai levu ni vakadewataki ena veiyacovi, na nodra qaravi, na bibi ni soli ni veivakadonui kei na veiqaravi ni veitokoni e Niusiladi.

*Vakadewataki mai na veika e vakaraitaki ka vakarautaka na
Gio Fonua - To'a*

Contents

Na cava na ivakarau ni veivagarogaro mate veitauvi ena veiyacovi (STIs)?	4
E veidewavi vakacava na mate ni veiyacovi	5
Kilai na ivakatakilakila ni mate veiyacovi	6
Okata na vakadikevi ni mate veitauvi ni veiyacovi me tiki ni nomu ivakarau ni qarava na bula	6
Mataqali veiqaravi me baleta namate veitauvi ni veiyacovi	7
Kila na HIV	8
Veiqaravi kei na veitokoni ni HIV	9
Kila na veivakadonui kei na veika dina vakalawa	10
Na veiqaravi me baleta na veika ni bula ni veiyacovi e Niusiladi	11
Veivuke e vakarautaki kei na so tale na itukutuku	12
Nomu itukutuku	14

Na cava na ivakarau ni veivagarogaro mate veitauvi ena veiyacovi (STIs)?

Mate veitauvi

E veidewavi ena veiyacovi na mate ni veiyacovi. E sega ni dua e galala mai kina.

Kena era kilai levu

E levu na mataqali mate ni veiyacovi. Na dikevi ni mate ni veiyacovi e dau okati kina na vakadikevi me baleta na HIV, syphilis, gonorrhoea kei na chlamydia.

Rawa ni tarovi

Me tarovi na veimate oqo; e bibi me kilai totolo kei na kena qaravi.

Vukei yadua me ra kila

E veidewavi vakacava na mate ni veiyacovi

Nodrau veiyacovi e rua

Na sala levu duadua ni kena vakadewataki e okati kina na veiyacovi ena maga ni yalewa kei na sala ni valelailai ka sega ni vakayagatakikina na itatarovi. Eso na mate veitauvi ni veiyacovi e rawa talega veitauvi talega ena vakayagataki ni gusu ena gacagaca ni tagane seyalewa. Vakayagataki ni rapa ni veiyacovi me vakalailaitaka na kena leqa.

Veitaratara ni kuli ni yago

Eso na mate ni veiyacovi e tutubu mosi kina na kuli yago me vaka na herpes kei na Human Papilloma Virus (HPV) e veidewavi enaveitaratara ni kuli ni yago.

Eso tale na sala

E rawa ni vakadewataki na mate vei ira na gone ena gauna ni bukete se na gauna ni vakasucu. Veisoli matanacula rawa ni vakadadakataka na HIV kei na so tale na mate veitauvi.

Kilai na ivakatakilakila ni mate veiyacovi

Vakavuqa ni sega ni rogoci

E vuqa na mate veitauvi e sega ni kilai na kedra ivakatakilakila. E rawa ni tauvi iko na mate ni veiyacovi ka sega ni kilai ena vica na vula se vica sara na yabaki.

Vei ivakatakilakila ni veivakasalataki

Na kena sega ni lewai rawa na lako mai ni wai ena noda gacagaca ni vakatubukawa, mosi ena gauna ni suasua kei na veiyacovi, mosi ni veitiki ni yago ni veiyacovi, tutubu ni kuli se na mosi ni kuli tutubu e rawa ni vakaraitaka ni sa tauvi iko na mate ni veiyacovi. Kakua ni vakalecalecava.

Kevaka o sega ni kila, MO LAI DIKEVI!

Okata na vakadikevi ni mate veitauvi ni veiyacovi me tiki ni nomu ivakarau ni qarava na bula

- Na vakadikevi ni mate ni veitauvi ni veiyacovi e sala uasivi duadua mo kila kina ke sa tauvi iko.
- Na vakadikevi e okati kina na vakadikevi ni dra kei na vakacurumi ni vauvau ena qara ni ucu vaka kina/ se na suasua.
- E rawa ni o vakacuruma ga vakataki iko na vauvau ena qara ni ucumu – ena vakamacalataka na nomu vuniwai se na nasi na kena icakacaka.

Vakadikevi ena gauna cava:

- Kevaka o sa veiyacovi tiko ka sega ni se bau vakadikevi vakadua
- Kevaka e sa tiko e dua se vuqa na ivakatakilakila
- Kevaka o a veiyacovi kei na dua e sa tauvimate tiko
- Kevaka o sa bukete
- Kevaka e sa veisau o ira o veiyacovi vata

Vosa vua na nomu vuniwai se na nasi me baleta na gauna vinaka mo vakadikevi kina kevaka o leqataka e dua na nomu veiyacovi.

Mataqali veiqaravi me baleta namate veitauvi ni veiyacovi

Manumanu ni mate veitauvi ni veiyacovi

Na cakacaka ni vuanikau na antibiotics ena mate na Chlamydia. E gadrevi na icula ni antibiotics ena mate na Gonorrhoea. E gadrevi e 1-3 na icula ni antibiotics ena mate na Syphilis.

E dina beka ni o sa vakila ni o sa bula vinaka, e dodonu mo na VAKACAVARA na veiqaravi taucoko.

Mate dewa ni veiyacovi

Na manumanu ni mate veitauvi me vaka na HIV se na herpes e qaravi ga ena wainimate gunuvi.

Tukuni vua na nomu itau

TUKUNA vua se vei ira na nomu itau(ira) kevaka e sa kunei vei iko na mate. E gadrevi me ra na vakadikevi talega.

Kila na HIV

Manumanu ni mate e vakamalumalutaka na sotia ni yago

Na cava na HIV?

Na manumanu ni mate E vorata na sotia ni yago. E rawa ni vakadewataki vei ira eso ena veiyacovi ena sala ni valelailai kei na maga, dra (me vaka na vakayagataka vata na icula) kei na bukete, vakasucu kei na sucu ni gone vei tinana.

E cakacaka vakacava

E vakamalumalumutaka na sotia ni yago me vorata na mate veitauvi kei na vei mate tale eso, ka vakarawarawataka na veitauvi ni mate tale eso vei ira.

AIDS

Ena bibi sara na mate na HIV kevaka e sega ni qaravi.

Ena malumalumu sara na sotia ni tataqomaki ni yago ka ririkotaki kina ni rawa ni tauva na mate veitauvi kei na kenisa.

Veiqaravi

Era sa tu na kena wainimate vinaka ka ra sega ni saumi vua ga e dua e Niusiladi.

Bulabula vinaka

Na HIV e gadreva me qaravi ena loma ni gauna ni bula taucoko. Ena vinaka vei ira na tamata tauvi HIV ni ra sa qaravi vakavinaka era na bula Vinaka ka sega ni rawa ni vakadewataka vei ira na watidra se nodra itau.

Na kena kilai vakatotolo e rawa ni yaco dina na duidui levu!

Veiqaravi kei na veitokoni ni HIV

1

Veiqaravi vakavuniwai

Na veiqaravi na Antiretroviral therapy (ART) e vukea na tarovi ni veitauvi ni manumanu ni mate ka ra bula vinaka kina na tamata.

2

Veiqaravi e toso tikoga

Dikevi vakawasoma kei na qarauni ni bula. Na veisau ni wainimate e rawa ni vakaturi ena loma ni dua na gauna. Era tiko na veiqaravi ni veitokoni.

3

Bulabula na ivakarau ni bula

Kakana bulabula, vakaukauwa yago, kei na veitokoni ena mate ni vakasama. Kakua ni vakatavako kei na vaping ka vakalailaitaka na gunuvi ni yagona ni vavalagi.

4

Kena sala

Na veiqaravi ena mate veitauvi se na veiqaravi ni bula ni veiyacovi. E sega ni saumi na veiqaravi vei keda taucoko.

5

iTatarovi

E rawa ni tarovi na veitauvi ni HIV ena kena daramaki na rapa ena gauna ni veiyacovi se na wainimate e vakatokai na PrEP kei na PEP. Vosa vua na nomu dau veiqaravi ni bula me baleta na kena e ganiti iko.

Kila na veivakadonui kei na veika dina vakalawa

Na kena soli na veivakadonui e tarova na leqa, rawa kina na veinuitaki, qai dokai kina na nodra dodonu eso.

- Na veivakadonui e soli wale ka sega ni vakasaurarataki.
- E tu na galala me dua vei kemudrau me biubiu ena gauna e vinakata kina.
- Ke vakadonuya e dua na ka e dua e sega ni kena ibalebale sa solia na galala ena veika tale eso.
- Kevaka e moce tu e dua, mateni se rawai tiko ena wai gaga ni veivakamatenitaki e sega ni kena ibalebale qori ni sa solia na veivakadonui.

Veika ena yaco:

Beitaki ena basulawa

Sa okati me basulawa ke dua e vakasaurarataki dua ena veiyacovi. Oqori e okati kina nona sega ni vakadonuya e dua me veiyacovi se tarai, kei na kena tauri se vakau wavoki vei ira eso tale na kena itaba luvaiwale a sega ni vakadonuya. Oqori sa rawa kina ni totogitaki vakailavo se curu e valeniveivesu se ruarua. Ena rawa tale ga kina ni vakau lesu ena nona vanua.

Vakaleqai na kena irogorogo e vanua ni cakacaka

Sake mai vanua ni cakacaka, sega ni veisaumi rawa

Vakaleqa na veimaliwai

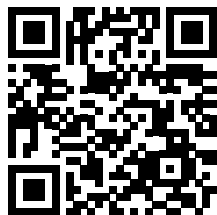
Vakacacani ni veiwekani kei na irogorogo

Na veiqaravi me baleta na veika ni bula ni veiyacovi e Niusiladi

Me baleta eso tale na itukutuku vei tabana ni veiqaravi kei na vanua era tiko kina, raica na info.health.nz/sexual-health-clinics:

Na taba ni veiqaravi qo era na maroroya na kemu itukutuku, kauwaitaka na veika bibi me baleta na itovo vakavanua, e sega tale ga ni saumi.

E rawa tale ga niratou dikevi iko na Sexual Wellbeing Aotearoa se na nomu vuniwai (e rawa ni lavaki na kena isau).

Veivuke e vakarautaki kei na so tale na itukutuku

Burnett Foundation Aotearoa

Na isoqosoqo e vakatabakidua ena tarovi ni veitauvi ni HIV, valuti ni rogoca ni yaca kei na vakatorocaketaki ni nodra tiko vinaka na vakaleqai ena HIV. Na itukutuku me baleta na tarovi ni veitauvi ni HIV okati kina na PrEP. E rawa na vakadikevi ka sega ni saumi.

Body Positive Inc

E dua na isoqosoqo ni veitokoni vaka itokani e ra tekivutaka ka cicivaka lewenivanua e Niusiladi ka ra tauvi HIV. Na itukutuku me baleta na tarovi ni veitauvi ni HIV okati kina na PrEP. E rawa na vakadikevi ka sega ni saumi.

Positive Women Inc

Na isoqosoqo ni veitokoni vei ira na marama kei na veivuvale era bula vata kei ira na tauvi HIV. Era tokona na vakatetei ni itukutuku me kilai kina na HIV ena veika vakavuli ka vakanamata ena iwali ni irogorogo ni HIV. E rawa na vakadikevi ka sega ni saumi.

Toitū Te Ao

Veitokoni vei ira na Māori, kai Pasifika, kei ira na itaukei ni vanua era tauvi HIV.

Te Taenga Mai

Na website e tiko kina na itukutuku ni tarovi ni HIV kei na veitokoni vei ira na toki mai isenivalu kei ira na vakasaqara na veitaqomaki ni matanitu. E rawa na vakadikevi ka sega ni saumi.

Na itukutuku dina taucoko

Na itukutuku me baleta ni kena ituvaki e dua kei na mate ni veiyacovi.

Veiqaravi me baleta na veiwasei ni icula

E dua na veiqaravi raraba ni veisoliyaki ni icula ena so na vanua digitaki kei na sitoa ni volitaki wainimate.

New Zealand Herpes Foundation

Na vanua e rawa ni kunei kina na itukutuku vou ni veitokoni me baleta na veiqaravi ni mate ni veiyacovi ka sega ni veivakadilo.

Sega na leqa ena veivosaki

E sega ni saumi ka vakamareqeti na veiqaravi me veivuke ena vakaleqai ena mate ni veiyacovi. Mo vosa vei ira kevaka o a sa vakaleqai ena veiyacovi ka o via vukea e dua se o gadreva eso tale na itukutuku me baleta na leqa ni veiyacovi.

WorkSafe

Veidusimaki vei ira na tamata cakacaka ena kena tukuni na itukutuku ni veivakatotogani ni veiyacovi ena vanua ni cakacaka.

NOMU ITUKUTUKU

O IKO E DUA NA LEWENIVANUA NUITAKI NI NODA ITIKOTIKO.

- ✓ E ivakaraitaki ni yaloqaga na nomu vakasaqara na veivuke, sega ni malumalumu. ENA WALI NA LEQA KE KILAI VAKATOTOLO!
- ✓ E levu era tu mera vukei iko. O sega vakadua ni tiko taudua!
- ✓ Vakarakoroko "SEGA" qai vulica mo tukuna 'SEGA Dau tovolea tikoga me matata na veivakadonui. 'Io' ena e dua na ka e sega ni kena ibalebale na vakaio ena veika taucoko.
- ✓ Na taqomaki ni tiko vinaka e daidai e vakadeitaka nomu bulabula vinaka ni mataka kei ira o dau lomana.

This resource is available from
healthed.govt.nz or your local
Authorised Provider. June 2026.
Code HE1098-FIJ Fijian

Health New Zealand
Te Whatu Ora